

Biblioteka
AVANTURA REČI

Urednici

Borislav Pantić

Tea Jovanović

Naslov originala:
Javier Marías
Los Enamoramientos

Copyright © 2017 by Javier Marías
Copyright © 2017 za srpsko izdanje Čarobna knjiga

‘Esta obra ha sido publicada con una subvención del Ministerio de Educación, Cultura y Deporte de España.’

‘This work has been published with a subsidy from the Ministry of Education, Culture and Sport of Spain.’

ISBN 978-86-7702-539-7

Nijedan deo ove publikacije, kao ni publikacija u celini, ne sme se reprodukovati, umnožavati, preštapavati niti u bilo kojoj drugoj formi i bilo kojim drugim sredstvom prenositi ili distribuirati bez odobrenja izdavača. Sva prava za objavljivanje ove knjige zadržavaju autor i izdavač prema odredbama Zakona o autorskim pravima.

Čarobna knjiga
Beograd 2017.

Havijer Marijas

Zanesenosti

Prevela sa španskog
Duška Radivojević

**Čarobna
knjiga**

*Za Mercedes Lopes-Baljesteros,
što me je posećivala i pričala mi.*

*I za Karme Lopes Merkader,
što mi se i dalje smeje na uho
i sluša moje priče.*

I

Poslednji put kada sam videla Migela Dezverna ili Devernea, to beše takođe poslednji put da ga je videla njegova žena, Luisa, što je zaista čudno i možda nepravedno, pošto je ona bila to, njegova žena, a ja sam, naprotiv, bila neznanka i nikada s njim nisam razmenila ni reč. Nisam znala čak ni njegovo ime, doznala sam ga kada je već bilo prekasno, kada se u novinama pojavila njegova slika, čoveka izbodenog nožem i razdrljene košulje u trenu kada tek što nije postao pokojnik, ako to već nije bio za svoju odsutnu svest koja se nikada više nije vratila: verovatno poslednje što je shvatio beše to da je proboden zabunom i bez razloga, to jest suludo, a onda još jednom i još jednom, da mu nije bilo spasa, nikakvog, sa odlukom da se ukloni iz sveta i bez otezanja izbaciti sa zemlje, onde i tada. Prekasno za šta, pitam se. To zaista ne znam. Tek kada neko umre pomislimo kako je prekasno za bilo šta, za sve – čak i da ga čekamo – i jednostavno ga samo otpišemo. Tako i naše bližnje, iako nam bude mnogo teže i oplakujemo ih, i njihov lik nas prati u mislima dok hodamo ulicama i kada smo kod kuće, i dugo vremena verujemo da se nećemo navići. Ali, od početka znamo – od časa kada nam umru – da više ne smemo računati na njih, čak ni za ono najbeznačajnije, za banalni poziv

ili glupo pitanje („Jesam tamo ostavio ključeve od kola?“, „U koliko sati deca danas izlaze iz škole?“), ni za šta. Ni za šta znači ni za šta. Stvarno je neshvatljivo, zato što pretpostavlja izvesnost a to je u sukobu s našom prirodom: da neko neće više doći, neće više govoriti, niti ikad više napraviti korak – ni da priđe ni da se udalji – niti će nas pogledati, niti skrenuti pogled. Ne znam kako to izdržimo i kako se oporavimo. Ne znam kako se ponekad zaboravimo, kada vreme već prođe i udalji nas od njih, nepomičnih.

Ali, viđala sam ga mnogih jutara i slušala kako govori i smeje se, skoro svakog tokom nekoliko godina, rano, ne prerano, u stvari ja sam na posao stizala s malim zakašnjenjem kako bih imala prilike da budem s tim parom nakratko, ne s njim – da ne budem pogrešno shvaćena – nego s oboma, oboje su bili ti koji bi me umirili i obradovali, pre nego što mi započne radni dan. Skoro da su mi se pretvorili u obavezu. Ne, to nije odgovarajuća reč za nešto što nam pruža uživanje i mir. Možda u sujeverje, mada takođe nije: nisam ja verovala kako će mi dan proteći loše ako ne provedem s njima doručak, hoću reći na rastojanju; samo sam ga započinjala s manje elana ili s manje optimizma bez slike koju su mi svakodnevno pružali, a to je bila slika sveta na mestu ili, ako više volite, u skladu. Dobro, slika sićušnog fragmenta sveta koji je nekoliko nas posmatralo, kao što se dešava sa svakim fragmentom ili životom, čak i kada je najjavniji ili najizloženiji. Nije mi se dopadalo da se zatvorim na toliko sati a da ih nisam videla i posmatrala, ne potajno ali neupadljivo, poslednje što sam želela bilo je da se zbog mene osećaju nelagodno ili da im smetam. I bilo bi neoprostivo da ih oteram, osim što bi bilo na moju štetu. Bila sam zadovoljna time da udišemo isti vazduh, ili da sačinjavam deo njihovog jutarnjeg pejzaža – njegovog

neprimetnog dela – pre nego što se rastanu do sledećeg obroka, verovatno, a to je možda bila već večera, mnogih dana. Onog poslednjeg, kada smo ga videle njegova žena i ja, nisu mogli večerati zajedno. Nisu čak ni ručali. Ona ga je čekala dvadeset minuta sedeći za stolom restorana, začuđena ali bez ikakvih bojazni, kada joj je zazvonio telefon i njen svet se srušio, i više ga nikada nije čekala.

Od prvog dana mi je upalo u oči da su bračni par, on blizu pedeset godina a ona nešto mlađa, biće da još nije dostigla četrdesetu. Ono što mi se kod njih najviše dopadalo bilo je gledati kako kako im prija što su zajedno. U vreme kada skoro niko nije ni za šta, a najmanje za veselje i smeh, pričali su bez prestanka i zabavljali se i podsticali, kao da su se tek sreli ili čak upoznali, a ne kao da su zajedno izašli iz kuće i ostavili decu u školi i spremali se u isto vreme – možda u istom kupatilu – i probudili se u istom krevetu i da je prvo što su videli bila obavezna figura supružnika, i tako dan za danom tokom dosta godina, jer su deca, koja su bila s njima u par navrata, imala oko osam godina devojčica i oko četiri dečak, a on je strahovito ličio na oca.

On se oblačio s pomalo starinskom elegancijom, ali to ni u kom slučaju nije bilo smešno ni anahrono. Hoću reći da je uvek bio u odelu i lepo ukomponovan, s košuljom šivenoj po meri, sa skupom i odmerenom kravatom, maramicom koja je virila iz džepa sakoa, dugmadima na manžetama, u izglancanim cipelama s pertlama – crnim ili od prevrnute kože, u njima samo krajem proleća kada bi oblačio svoja svetla odela – ruku manikirski negovanim. Uprkos svemu tome, nije odavao utisak

nadmenog direktora ni teškog snoba. Pre je izgledao kao čovek kome vaspitanje nije dopuštalo da se na ulici pojavi drugačije odeven, barem radnim danom; na njemu je ta vrsta odeće delovala prirodno, kao da ga je otac naučio kako je počev od određenih godina takav red, nezavisno od mode koja se rađa s već isteklim rokom trajanja i od dronjavih sadašnjih vremena, i zašto bi oni na njega uticali. Bio je toliko klasičan da kod njega nikada nisam otkrila čak nijedan ekstravagantan detalj: nije hteo da se pravi originalan, iako je, ipak, pomalo to bio u kontekstu onog kafea u kome sam ga uvek viđala i još više u našem zapuštenom gradu. Efekat prirodnosti bio je istaknut njegovim karakterom, nesumnjivo srdačnim i veselim, ali ne drugarskim (nije to bio s konobarima, na primer, kojima se obraćao sa *vi* i neuobičajeno ljubazno, ne zapadajući u afektiranje): zaista je pomalo privlačio pažnju njegov čest grohotan smeh, skoro gromoglasan, mada nikako nenaslan. Znao je da se smeje, i to je činio silovito, a iskreno i simpatično, nikada kao podilaženje niti odobravanje već kao odgovor na stvari koje su mu bile stvarno smešne, a bilo je mnogo takvih, čovek velikodušan, spreman da primeti komično u situacijama i da tapše šalama, bar verbalnim. Možda je njegova žena bila ta kojoj se smejavao, sve u svemu ima ljudi kojima se smejemo iako nije njihova namera da nas nasmeju, uspevaju to pre svega zato što nas svojim prisustvom uveseljavaju i dovoljno je veoma malo da nas zasmiju, samo što ih vidimo i što smo u njihovom društvu i što ih čujemo, iako ne govore ništa posebno ili čak namerno nižu gluposti i šale, koje su nama, međutim, sve odreda smešne. Jedno za drugo su izgleda bili poput tih osoba; i mada se videlo da su u braku, nikada kod njih nisam ulovila nijedan sladunjav niti pretvoran gest, čak ni izveštačen, kao kod nekih parova koji provode godine zajedno i

razmeđu se pokazivanjem kako su i dalje zaljubljeni, kao da je to neka zasluga koja im daje posebnu vrednost ili ukras koji ih čini lepšima. Izgledalo je pre da hoće jedno drugom da budu prijatni i da se zabave nego da se možda udvaraju; ili kao da su imali toliko poštovanja i ljubavi još od pre braka, ili čak od pre nego što su ušli u vezu, da bi se u bilo kojoj prilici spontano izabrali – ne iz bračne dužnosti, ni iz komoditeta, ni iz navike, čak ni iz odanosti – već kao prijatelji ili saputnici, drugovi, sabesednici ili saučesnici, sigurni da, šta god da se desi ili zalomi, ili šta god da se ispriča ili čuje, da će uvek biti manje zanimljivo ili zabavno s nekim trećim. Bez nje u njegovom slučaju, bez njega u njenom slučaju. Bilo je tu drugarstva i, iznad svega, uverenja.

Migel Dezvern ili Deverne imao je veoma lepe crte lica i prijatan muževan izraz, što ga je izdaleka činilo privlačnim i zbog čega sam pretpostavljala da je neodoljiv u susretu s ljudima. Verovatno sam njega primetila pre nego Luisu, ili je on bio taj koji me je nagnao da primetim i nju, a ženu sam često viđala bez njenog supruga – on je odlazio iz kafea pre nje i ona je skoro uvek ostajala nekoliko minuta duže, ponekad sama, pušeci, a ponekad s jednom ili dve koleginice s posla ili mamama iz škole ili prijateljicama koje bi im se ponekad priključile na kraju, kada se on već pozdravljao – muža nikada nisam uspela da vidim samog bez njegove žene pored sebe. Za mene slika njega samog ne postoji, samo s njom (to je jedan od razloga zašto ga u početku nisam prepoznala u novinama, zato što Luisa nije bila tamo). Ali odmah su oboje počeli da me zanimaju, ako je to prava reč.

Dezvern je imao kratku kosu, gustu i veoma tamnu, sa sedim samo oko slepoočnica, uvijenijim od ostale kose (da je pustio da mu izrastu zulufi, ko zna, možda bi mu se pojavile neprimerene kovrdže). Pogled mu je bio živ, opušten i veseo, s iskricama naivnosti ili detinjastosti kada bi slušao, pogled osobe koju život generalno zabavlja, ili koja nije spremna da kroz njega prođe

ne uživajući u hiljadu šaljivih aspekata koje sadrži, čak i usred teškoća i nedaća. Sigurno ih je pretrpeo vrlo malo za ono što predstavlja uobičajenu ljudsku sudbinu, i to mu je pomoglo da sačuva one lakoverne i nasmejane oči. Bile su sive i izgledale su kao da sve registruju kao novo, čak i ono beznačajno što se svakodnevno ponavlja, onaj kafe u gornjem delu Ulice Prinsipe de Vergara i njegove konobare, moju nêmu priliku. Imao je rupicu na bradi. Podsetila me je na jedan dijalog iz filma u kome neka glumica pita Roberta Mičama ili Kerija Granta ili Kirka Daglasa, ne sećam se, kako se dovija da se tu obrije, dok mu je istovremeno dotiče kažiprstom. Imala sam želju svakog jutra da ustanem od svog stola, pridem Deverneu i isto to ga pitam, i da dotaknem njegovu rupicu palcem ili kažiprstom, blago. Uvek je bio dobro obrijan, uključujući i rupicu.

Oni su na mene obraćali pažnju mnogo manje, beskonačno mnogo manje nego ja na njih. Naručili bi svoj doručak za šankom i kada im ga serviraju nosili bi ga do stola pored prozora koji je gledao na ulicu, dok bih ja sedala za jedan sto više u dnu. U proleće i leto svi bismo sedali na terasu i konobari bi nam dodavali hranu i piće kroz otvoren prozor u visini šanka, što je prouzrokovalo više odlazaka i dolazaka jednih i drugih i duži vizuelni kontakt, jer drugačijeg nije ni bilo. Dezvern i Luisa razmenili bi sa mnom poneki pogled, iz čiste radozalosti, nenameran i nikad duži. On me nikada nije pogledao provokativno, zavodnički ili umišljeno, to bi bilo razočaravajuće, a ni ona nikada nije pokazala sumnjičavost, nadmoć ili odbojnost, to bi mi bilo neugodno. Dopadali su mi se oboje, zajedno. Nisam ih posmatrala sa zavišću, to nikako, već sa olakšanjem što u stvarnom životu može postojati ono što je po mom shvatanju predstavljalo savršen par. I to mi se još više

činilo u meri u kojoj se Luisin izgled nije uklapao u Deverneov, što se tiče stila i odeće. Pored čoveka u takvom odelu kao što je bio on, očekivano je bilo videti ženu istih osobina, klasičnu i elegantnu, mada ne obavezno predvidljivu, sa suknjom i cipelama na visoku štiklu najčešće, u „Selininoj“ odeći, na primer, s mindušama i narukvicama, upadljivim ali s dobrim ukusom. Naprotiv, ona je sportski stil smenjivala s jednim koji ne znam da li da okvalifikujem kao drzak ili nehajan, ništa nakićeno u svakom slučaju. Iste visine kao on, bila je tamnog tena, zagasitosmeđe, skoro crne kose srednje dužine, i veoma malo našminkana. Kada je nosila pantalone – često farmerke – uz njih bi oblačila konvencionalnu jaknu uz ravne čizme ili cipele; kada bi obukla suknju, cipele su bile s malom štiklom i bez originalnosti, skoro iste onakve kakve su nosile žene pedesetih godina, ili leti lake sandale koje su joj otkrivale stopala, za njenu visinu mala i nežna. Nikada je nisam videla ni sa kakvim nakitom, a tašne su joj bile s kaišem preko ramena. Bila je tako simpatična i vesela kao on, iako je njen smeh bio manje zvonak; ali isto lak i možda topliji, s blistavim zubima koji su joj davali izgled devojčice – sigurno se tako smejala od svoje četvrte godine, da to nije mogla da izbegne – ili je to bilo zbog obraza koji su joj se zaokrugljivali. To je bilo kao da su imali naviku da zajedno predahnu pre nego što svako pođe na svoj posao, pošto bi završili s jutarnjom užurbanošću porodica s malom decom. Trenutak samo za njih, da se ne bi razdvojili jedno od drugog usred gužve i da bi živo popričali, pitala sam se o čemu su razgovarali i šta su pričali – kako to da su imali toliko da pričaju kada su legali i ustajali zajedno i kada su svakodnevno bili u toku što se tiče misli i kretanja – njihovi razgovori dopirali su do mene samo u fragmentima ili izdvojenim rečima. Jednom prilikom čula sam da ju je nazvao „princom“.

Da tako kažem, želela sam im sve dobro sveta, kao likovima nekog romana ili filma na čiju stranu staneš od početka, znajući da će se desiti nešto loše, da će im se nešto u nekom trenutku pokvariti, ili ne bi bilo romana ili filma. U stvarnom životu, međutim, nije moralo biti tako i ja sam očekivala da ih i dalje viđam svakog jutra takve kakvi su bili, da ne otkrijem jednog dana jednostrano ili obostrano udaljavanje, kako ne znaju šta jedno drugom da kažu, nestrpljive što su se izgubili iz vida, s uzajamnim nervoznim izrazom ili ravnodušnošću. Bili su kratka i jednostavna predstava koja bi me oraspoložila pre nego što uđem u izdavačku kuću da se borim sa svojim šefom megalomanom i njegovim napornim autorima. Ako bi Luisa i Dezvern nekoliko dana izostali, nedostajali su mi i suočavala sam se sa svojim radnim danom s većim nezadovoljstvom. Na neki način, osećala sam se kao njihov dužnik jer, ne znajući niti imajući tu nameru, svakodnevno su mi pomagali da maštam o njihovom životu koji mi se činio bez ijedne mrlje, toliko da me je radovalo što ne mogu da pridem i uverim se u ma šta u vezi s tim i da izađem iz svoje privremene očaranosti (moj je imao mnogo mrlja, a istina da se njih ne bih ponovo setila do sledećeg jutra, dok ne bih u autobusu psovala zbog ranog ustajanja, to me ubija). Volela bih da sam ja njima pružala nešto slično, ali to nije bio slučaj. Nisam im bila potrebna, i verovatno nikome, ja sam bila skoro nevidljiva, obrisana njihovom radošću. Samo par puta, kada je odlazio i pošto je Luisi spustio uobičajen poljubac na usne – ona nikada poljubac nije čekala sedeći, već je ustajala da mu uzvрати – lako mi je klimnuo glavom, skoro se naklonio, pošto je ispružio vrat i podigao ruku na pola visine da bi se pozdravio s konobarima, kao da sam ja bila jedan od njih, ali ženski. Njegova žena, primetivši, napravila je sličan gest kada

sam ja odlazila – uvek posle njega a pre nje – oba puta kada mi je njen muž ukazao pažnju. Ali kada sam ja htela da im odgovorim svojim naklonom, još blažim, on i ona skrenuli su pogled i nisu me videli. Tako su bili brzi ili tako pažljivi.

Dok sam ih posmatrala, nisam znala ko su ni čime se bave, mada se bez sumnje radilo o ljudima koji imaju novca. Možda ne prebogatim, ali dobrostojećim. Hoću reći, da je bilo ono prvo, ne bi lično vodili svoju decu u školu, a bila sam sigurna da su to obavljali pre predaha u kafeu, možda u školu „Estilo“, koja je bila veoma blizu, mada ih je u okolini bilo nekoliko, u renoviranim vilama naselja Viso, ili „hotelčićima“, kako su nekad nazivane, i ja sama sam išla u jednu od njih u zabavište, u Ulici Okendo nedaleko odatle; niti bi skoro svakog dana doručkovali u onom lokalnom kafeu, niti bi odlazili svako na svoj posao oko devet, on malo pre tog vremena, ona malo posle, kao što su mi potvrdili konobari kada sam se raspitivala o njima, a takođe jedna koleginica iz izdavačke kuće s kojom sam kasnije komentrisala jezovit događaj i koja se, mada ih nije znala više nego ja, potrudila da sazna neke podatke, pretpostavljam da osobe što tračaju i misle zlo uvek nađu načina da provere ono što žele, pogotovo ako je negativno ili ako se radi o nesreći, iako nemaju ništa od toga.

Jednog jutra krajem juna nisu se pojavili, što nije bilo ništa neuobičajeno, dešavalo se ponekad, ja sam pretpostavila da su

na putu ili previše zauzeti za onaj predah u kome mora da su toliko uživali. Zatim sam ja bila odsutna skoro celih nedelju dana, moj šef me je poslao na neki glupi sajam knjiga u inostranstvo da izigravam odnose s javnošću i budalu u njegovo ime, više od svega. Po mom povratku i dalje se nisu pojavljivali, nijednog dana, i to me je uznemirilo, ne toliko zbog njih koliko zbog mene same, jer iznenada sam izgubila svoje podsticajno jutrnje uživanje. „Kako se lako desi da neko iščezne“, mislila sam. „Dovoljno je da promeni posao ili kuću i da o njemu više ništa ne znaš ili ga više nikada u životu ne vidiš. Ili mu se promeni radno vreme. Kako su samo krhke te vizuelne veze.“ To me je navelo da se zapitam da li je možda trebalo ponekad da razmenim s njima par reči, pošto sam im toliko vremena pridavala radosno značenje. Ne s namerom da gnjavim niti kvarim njihove trenutke uzajamnog druženja, niti da se družimo van kafea, naravno, to nije dolazilo u obzir; već samo da im pokažem svoje simpatije i svoje poštovanje, da im nadalje uvek poželim dobar dan, i da se tako osetim u obavezi da se oprostim s njima ako jednog dana odem iz izdavačke kuće i ne kročim više nogom u taj deo grada, a da malo i njih obavežem da učine isto to ako oni budu ti koji se odsele ili promene svoje navike, na isti način kao što nas trgovac iz kraja obično upozori da će zatvoriti ili prodati svoju radnju, ili kao što mi skoro sve obaveštavamo kada se selimo. Bar da budemo svesni da više nećemo viđati ljude koje smo svakodnevno viđali, iako smo ih uvek viđali iz daljine ili iz praktičnih razloga čak i ne obraćajući pažnju na njihova lica. Da, to se obično radi.

Tako da sam na kraju pitala konobare. Odgovorili su mi da je, koliko su razumeli, bračni par već otišao na odmor. Zvučalo mi je više kao pretpostavka nego kao činjenica. Bilo je malo

rano, ali ima ljudi koji ne vole da provedu jul u Madridu kada je vrućina najvatrenija, ili su Luisa i Deverne sebi mogli dozvoliti da odu na dva meseca, izgledali su prilično dobrostojeće i slobodno (možda su njihove plate zavisile od njih samih). Mada sam žalila što do septembra više neću raspolagati svojim malim jutarnjim stimulansom, ipak me je umirilo saznanje da će se tada vratiti, da nisu zauvek nestali s lica zemlje.

Sećam se da sam tih dana naletela na novinski naslov koji je govorio o ubistvu britvom nekog madridskog poslovnog čoveka i da sam brzo okrenula list ne čitajući ceo tekst upravo zbog ilustracije vesti: fotografije čoveka ispruženog nasred ulice, na kolovozu, bez sakoa, kravate i košulje, ili košulje raskopčane i ispasane, dok su ljudi iz hitne pomoći pokušavali da ga reanimiraju, spasu, s lokvom krvi oko njega i tom belom košuljom natopljenom i umrljanom, ili sam tako sebi to predstavila preletevši preko nje. Iz ugla iz koga je slikano nije se dobro videlo lice, a u svakom slučaju nisam se zadržala da ga vidim, prezirem sadašnju maniju štampe da ne štedi čitaoca ili gledaoca najbrutalnijih scena – ili će biti da ovi to traže, kompletno poremećene osobe; ali niko nikada ne traži ništa drugo osim onog što je već upoznao i što mu se pruža – kao da je opis rečima nedovoljan, i nema ni najmanjeg obzira prema divljački ubijenoj osobi, a ona više ne može da se brani ni zaštititi od pogleda kojima se nikada ne bi izložila da je prisebna, kao što se ne bi izložila pred neznancima ni pred poznanicima u bademantilu ili u pižami, prosuđujući da nije za prikazivanje. I pošto mi se fotografisanje pokojnog čoveka ili čoveka na samrti, tim pre ako je smrt nasilna, čini kao zloupotreba ili najveće moguće nepoštovanje prema onome ko je upravo postao žrtva ili leš – ako još uvek možemo da ga vidimo to je kao da još nije